

The initial location at the University of Vaasa, Finland
<http://lipas.uwasa.fi/~ts/publicat/Puheenvuoro76Salmi.pdf>

Timo Salmi (1976). Puheenvuoro liiketaloustietellisistä opinnäytteistä. The Finnish Journal of Business Economics 25:1, 84-88.

This paper is reproduced at the University of Vaasa in the electronic format with the permission of The Finnish Journal of Business Economics. Copyright © 1976 by The Finnish Journal of Business Economics and the author.

<http://lta.hse.fi/>

<http://www.uwasa.fi/laskentatoimi/henkilokunta/salmitimo/>

Liiketaloudellinen Aikakauskirja

The Finnish Journal of Business Economics

1 - 1976

25. VUOSIKERTA

John R. Darling

A Study of the Attitudes of Finnish Consumers Toward the Products and Associated Marketing Practices of Various Selected Countries

Antti Korhonen

The Finnish Stock Market and the Two-Parameter Asset Pricing Model: Empirical Evidence

Veikko Leivo – Uolevi Lehtinen – Anna-Liisa Levonen

Autoilijoiden ominaisuudet autokorjaamotyyppien käytön selittäjinä (Summary p. 67)

Erkki Pihkala

Taloushistoria aineena ja Kauppakorkeakoulussa

Timo Salmi

Puheenvuoro liiketaloustieteellisistä opinnäytteistä

Toimituskunta HUUGO RANINEN (päätoimittaja), MIKA KASKIMIES (toim.siht.), LEO AHLSTEDT, JAAKKO HONKO, EINO NIINI, REINO ROSSI, MARTTI SAARIO ja FEDI VAIVIO

Toimituksen osoite: Runeberginkatu 22–24, 00100 Helsinki 10. Aikakauskirja ilmestyy vuosittain neljännenä. Tilaushinta 40:–

The Finnish Journal of Business Economics

Address: Runeberginkatu 22–24, 00100 Helsinki 10, Finland.

Liiketaloudellinen Aikakauskirja

The Finnish Journal of Business Economics

Special Edition 1 - 1976

TIMO SALMI

Puheenvuoro liiketaloustieteellisistä
opinnäytteistä

Toimituskunta HUUGO RANINEN (päätoimittaja), MIKA KASKIMIES (toim.siht.), LEO AHLSTEDT,
JAAKKO HONKO, EINO NIINI, REINO ROSSI, MARTTI SAARIO ja FEDI VAIVIO

Toimituksen Runeberginkatu 22–24, 00100 Helsinki 10. Aikakauskirja ilmestyy vuosittain neljänä
osoite: niteenä. Tilaushinta 40:—

The Finnish Journal of Business Economics

Address: Runeberginkatu 22–24, 00100 Helsinki 10, Finland.

Puheenvuoro liiketaloustieteellisistä opinnäytteistä

Johdatus

Liiketaloustieteellisen tutkimuksen, ja yleisemmin taloustieteellisen tutkimuksen, kohdalla joudutaan Helsingin kauppakorkeakoulussa aika ajoin vastaamaan kysymyksiin siitä, mitä tarkoitetaan tieteellisellä tutkimuksella ja millaiset vaatimukset tieteellisten opinnäytteiden (lisensiaattitutkimus, väitöskirja) tulisi täyttää. Kauppakorkeakoulun järjestyssäännöissä, joita tältä osin vielä sovelletaan, on tunnetusti lyhyet määritelmät opinnäytteille asetettavista vaatimuksista. Nämä ovat kuitenkin täysin riittämättömät tutkimuksen ja opinnäytetöiden ohjausta ajatellen. Myös sanonta ”hyvän tai kelpuutettavan opinnäytteen kyllä tunnistaa, kun sellaisen näkee” on riittämätön. Jatko-opiskelijoiden todellisenkin määrän kasvaessa on opinnäyttekysymykseen syytä kiinnittää sen ansaitsemaa vakavaa huomiota. Haluan tällä puheenvuorollani tuoda asian jälleen kerran keskustelun kohteeksi sekä samalla esittää eräitä henkilökohtaisia näkemyksiä, vaikka olenkin täysin tietoinen siitä, että en pysty selvittämään tyhjentävästi tieteellisen tutkimuksen ja hyväksyttävän opinnäytteen kaikkia tunnusmerkkejä.

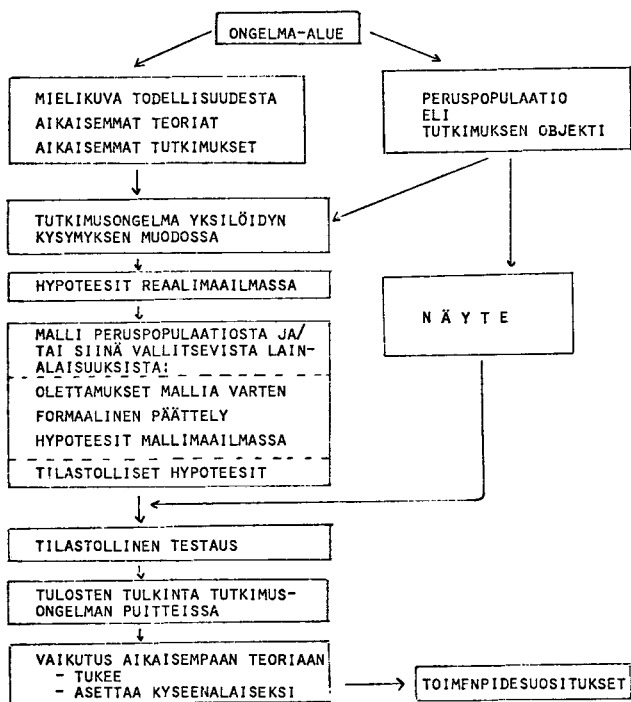
Liiketaloustieteellisen tutkimuksen eräs rakennekaavio

Aluksi esitän erään mahdollisen kaavion liiketaloustieteellisen tutkimuksen rakenteesta. Vaikka liiketaloustieteellisessä tutkimuksessa, josta keskustelemme taloustieteen osa-alueena, ei tunnetuista syistä ole mahdollista päästä samanlaiseen systemaattiseen teorian, kokeiden ja havaintojen vuorovaikutukseen kuin luonnontieteissä, lienee yleisesti vallitsevien käsitysten mukainen systematiikka silti havainnollistettavissa myös liiketaloustieteen osalta. Jotta kaavioni sisältö olisi seurattavissa, käytän seuraavaa menettelyä. Havainnollistan kaaviota esittelemällä sen puitteissa erään Helsingin kauppakorkeakoulussa keväällä 1975 julkisesti tarkastetun opinnäytteen. Kyseessä on KTT Aatto Prihtin väitöskirja ”Konkurssin ennustaminen taseinformaation avulla”. Valitsen kyseisen opinnäytteen esimerkiksi seuraavista syistä. Ensinnäkin kyseisessä väitöskirjassa esiteltävä tutkimus on aihevalinnaltaan huomattavan keskeinen liiketaloustieteen kentässä, toiseksi sitä voitaneen pitää hyvätasoisena suomalaisena liiketaloustieteellisenä

väitöskirjana, ja kolmanneksi kyseisen väitöskirjan esitystekninen rakenne on selväpiirteinen. Koska tarkoitukseni on tässä yhteydessä nimenomaan havainnollistaa erästä mahdollista liiketaloustieteellisen tutkimuksenteon rakennekaaviota, sallittakoon, että tulkitsen KTT Prihtin tutkimusta suhteellisen suppeasti ja vapaasti.

Lähtekäämme liikkeelle ongelma-alueesta (katso kaaviota). Esimerkissämme se on yrityksen toiminnan päättyminen konkurssiin kautta. Kohta "mielikuva todellisuudesta" on itsestään selittyvä. Tutkimuksen perustana olevista aikaisem-

TUTKIMUKSEN PERIAATTEELLINEN RAKENTUMINEN

mista teorioista ovat keskeisiä investointiteoria, kustannusten etuoikeusjärjestysteoria ja sidosryhmäteoria. Aikaisemmat tutkimukset ovat tärkeimmiltä osiltaan kansainvälisellä tasolla julkaistuja tutkimusaiheeseen läheisesti liittyviä tutkimuksia. Peruspopulaatio eli tutkimuksen objekti muodostuu suomalaisista toimivista sekä konkurssiin tehneistä yrityksistä. Tieteellisessä tutkimuksessa on tutkimusongelma kiteytettävä mahdollisimman selkeästi, esimerkiksi yksiselitteisen kysymyksen muotoon. Esimerkissämme tämä kysymys on yleisimmillään se, miten suomalaisten yritysten tilinpäätöstaseiden avulla voidaan ennakoida yrityksen konkurssi. Hypoteesina reaali maailmassa on Prihtillä ollut se, että tulojen riittämättömyys johtaa tietyn ajan kuluttua konkurssiin. Mallina Prihtillä on malli yrityksen ja sidosryhmien välisestä maksuvirroista. Yksityiskohtaisemmalla tasolla

Prihtin olettamukset mallia varten muodostuvat olettamuksista yrityksen toiminnasta tulkittuna rahaprosessin puitteissa, ns. juridisesta etuoikeusjärjestyksestä sekä siitä milloin yrityksen toiminta päättyy sidosryhmien toimesta. Kohtaa ”formaalinen päättely”, jossa tutkija on päätenyt hypoteeseihin mallimaailmassa, ei ole mahdollista selostaa näin suppean esityksen puitteissa. Tässä todettakoon vain, että formaalinen päättely on esitetty siten, että sen eteneminen on seurattavissa, eikä perustelemattomia tai irrallisia kohtia esiinny. ”Hypoteesit mallimaailmassa” on Prihti tutkimuksessaan nimennyt ”konkurssihypoteeseiksi”. Niiden sisältö on seuraavan suuntainen. 1) Yritys asetetaan konkurssiin, kun tietyllä tavalla määritelty nettotulo alittaa määrätyn rajan. 2) Tulevan konkurssiajan kohdan määrää ajankohta, jolloin tietty maksuvajaus ylittää määrätyn enimmäisluottomäärän. 3) Jos yritys saa lisäluottoa, se käyttää lisäluoton sidosryhmien etuoikeusjärjestyksestä riippuvassa järjestyksessä. Näistä hypoteeseista mallimaailmassaan on tutkija päätenyt tilastollisiin hypoteeseihin, joiden sisältö on se, että kyseisten konkurssihypoteesien tietyt tilinpäätöstaseista saatavat vastineet ilmaisevat tulevan konkurssin. Tehtyjen hypoteesien testaamiseksi on otettu näyte¹ suomalaisten toimivien ja konkurssiyritysten tilinpäätöstaseista vuosilta 1964—73. Esimerkkiväitöskirjassa on tilastollinen analyysi ja testaus suoritettu diskriminanttianalyysin menetelmää soveltaen, sekä selvitetty sen luokittelukykyä testamalla tulosten merkittävyyttä. Varsinaisesti Prihtin tutkimus päättyy tulosten varsin alustavaan tulkintaan. Loput kohdat kaaviosta, jotka ovat toivottavasti itsestään selittyviä, eivät enää sisälly kyseiseen väitöskirjaan. Tämä on täysin sopusoinnussa yleisesti hyväksyttävän käytännön kanssa.

Millainen on hyväksyttävä opinnäyte

Tarkoitukseni on seuraavassa esittää eräitä näkökantoja siitä, mitä vaatimuksia opinnäytteeksi soveltuvalle tutkimukselle tulee asettaa, kun asiaa tarkastellaan esitellyn kaavion puitteissa. Rajaan ongelma-alueen valintaan liittyvät kysymykset tämän keskustelun ulkopuolelle.² Samoin joudun rajaamaan varsinaiset laatuvaatimusksymykset osittain keskustelun ulkopuolelle toteamalla ainoastaan sen perusvaatimuksen, että esitellyn kaavion kunkin kohdan tulee olla opinnäytteessä mahdollisimman aukoton ja muodollisesti oikea.

Kuten jo aikaisemmin totesimme, yleisesti hyväksytyn ja voimassaolevan käytännön mukaan ei opinnäytteen suinkaan tarvitse sisältää kaikkia kaaviomme osia. Itse asiassa tällainen nyt käytetyn kaavion täysin kattava opinnäyte on harvinaisuus. Asettakaamme tästä syystä kysymys, mikä on tässä keskustelussa käytettävän kaavakuvani se puitteisto, joka on välttämätön opinnäytteessä, olettaen, että myöskin keskustelun ulkopuolelle rajaamani vaatimukset tulevat täytetyiksi.

¹ Huomattakoon yleisellä tasolla, että näyte tulee mukaan vasta tässä vaiheessa. On periaatteessa virheellistä antaa näytteen vaikuttaa jo tutkimuksen aikaisempiin vaiheisiin, kuten esimerkiksi kohtaan ”hypoteesit mallimaailmassa”. Tällaisen erehdyksen vaara on todella olemassa, koska suoritettu tutkimusprosessi takaisinkytkentöineen ei aina ajallisesti seuraa esitettyä kaaviota.

² Todettakoon, että kansleri Klaus Waris on käsitellyt näitä kysymyksiä korkeakoulun piirissä pitämässään huomattavasti arvovaltaisemmissa puheenvuoroissaan.

Yritän etsiä vastausta asetettuun kysymykseen sen käsityksen pohjalta, joka minulle on muodostunut niiden pääasiassa amerikkalaisten ja suomalaisten liiketaloustieteellisten väitöskirjojen pohjalta, joihin olen tutustunut viimeisten viiden vuoden aikana Helsingin kauppakorkeakoulussa työskennellessäni.

Todettakoon aluksi, että tässä yhteydessä on tarkoituksenmukaista jakaa opinnäytteet empiriaa sisältäviin ja puhtaasti teoreettisiin.³ Aloittakaamme tarkastelu empiriaa sisältävistä tutkimuksista. Esimerkkinä käytetty Prihtin opinnäyte kuuluu luonnollisestikin tähän kategoriaan. Kuten totesimme, kyseisen opinnäyte päättyy kaaviomme puitteissa oikeastaan jo tilastollisen testauksen jälkeen. Koska tämä on sopusoinnussa havaitsemani, yleisen väitöskirjakäytännön kanssa, voitaneen katsoa, että ainakin tämä puitteisto on täysin riittävä. Huomattakoon vielä, että kyseisessä tutkimuksessa mallin muodostaminen päättelyineen tapahtui tutkijan itsensä tekemänä. Tämä seikka nostaa esiin melko usein esitetyn yleisen kysymyksen siitä, onko hyväksyttävää ottaa empiriaa sisältävän opinnäytetutkimuksen malli soveltuvin osin valmiina jostain esimerkiksi ulkomaisesta tutkimuksesta ja soveltaa tätä sitten suomalaiseen yritys ympäristöön. Mielestäni tämä on tarkoituksenmukaisuuskysymys, enkä näe sille periaatteellista estettä siinä tapauksessa, että saavutetut tulokset vaikuttavat selvästi tutkittavan alueen teorian kehitykseen. Sen sijaan pelkkä ongelman esittäminen sekä uuden aineiston keruu ja sen kuvaileminen ilman aineiston puitteissa suoritettua päättelyä ja lainalaisuuksien selvittämistä ei näkemykseni mukaan täytä opinnäytteelle asetettavia perusvaatimuksia.

Puhtaasti teoreettisten liiketaloustieteellisten tutkimusten kohdalla on yleisesti hyväksyttyinä käytäntönä havaintojeni mukaan se, että formaaliseen päättelyyn asti etenevä opinnäyte on riittävä (olettaen tietenkin jälleen, että myös keskustelun ulkopuolelle rajaamani vaatimukset tulevat täytetyiksi). Kaaviomme oikealta puolelta jää tietenkin kohta ”näyte” pois. Teoreettisen liiketaloustieteellisen opinnäytteen vaatimuksissa on se oleellinen ero empiriaa sisältävään verrattuna, että esitettävää mallipuitteistoa ei voi ottaa valmiina aikaisemmista tutkimuksista. Täten on puhtaasti teoreettisen opinnäytteen kohdalla vaadittava, että saavutetut tulokset, muodostettu malli tai kehitetty rakennelma ovat osoitettavissa aikaisempia paremmiksi, ja että niiden avulla pystytään selvittämään sellainen liiketaloustieteen ongelma tai ongelmia, joiden ratkaisemiseen ei ole aikaisemmin pystytty. Havaitsemani vallitsevan käytännön mukaan voidaan esitetyillä edellytyksillä tällainen selvän kontribuution sisältävä teoreettinen tutkimus hyväksyä täysin asiallisin perustein liiketaloustieteelliseksi opinnäytteeksi. Tietenkin on samalla muistettava, että liiketaloustieteellisen tutkimuksen lopullisen tavoitteen tulee olla tietämyksen lisääminen todellisesta yritysmaailmasta ja siellä esiintyvistä lainalaisuuksista.

Esitin edellä erään näkemyksen siitä, missä puitteistossa teoreettinen opinnäyte on selvästi hyväksyttävissä. Sen sijaan suhtaudun kielteisesti sellaiseen opinnäytetyöhön, joka ainoastaan kartoittaa aikaisemmat teoriat ja tutkimukset ehkä samalla suorittaen niiden määrätynlaisen uudelleenjärjestämisen. Käsitteiden mukaan aikaisempien teorioiden ja tutkimusten läpikäyminen on vain osa tutkimusta, eikä sellaisenaan ole riittävä liiketaloustieteelliseksi opinnäytteeksi. Ongel-

³ Voisimme jatkaa jaottelua edelleen deskriptiivisiin ja normatiivisiin, eli kuvaileviin ja neuvoa-antaviin, mutta tämä ei ole enää tässä tarpeen.

ma-alueeseen liittyviin aikaisempiin teorioihin ja tutkimuksiin on tietenkin kiinnitettävä riittävää⁴ huomiota tutkimuksen rakenteen eräänä osana, mutta vain osana.

L o p u k s i

Lopuksi otan esille kolme erityiskysymystä. Menetelmätietouden osalta tutkimusvalmiuksia antavan opetuksen tarjonta on Helsingin kauppakorkeakoulussa tällä hetkellä varsin kohtuullista, mutta tutkimuksen tekemisen ja siihen liittyvien periaatteiden opetuksessa on vielä ongelmia. Esimerkkinä mainittakoon, että työskennellessäni Kauppakorkeakoulun perustutkimuksen laitoksessa (1971—73) liseniaattitutkimukseni tekemiseksi, hidasti muuta kuin menetelmällisiä valmiuksia antavan koulutuksen puuttuminen huomattavassa määrin tutkimukseni suorittamista, ja olen varma, että monella muullakin liiketaloustieteen tutkijalla on ollut, ja on, vastaavia ongelmia. Pitäisin suotavana lyhyen tähtäimen toimenpiteenä tutkimuksenteon periaatteiden opetuspaketin järjestämistä korkeakoulun tohtoriorhjelman yhteyteen. Tätä pakettia vastaavan tietouden hankkimisen lisäksi olisi jokaiselta jatko-opiskelijalta aiheellista vaatia (kuten on käsittäakseni tarkoitus tehdäkin) sopiva määrä jatko-opiskelijan tarpeisiin soveltuvaa menetelmä-tieteellistä ainesta.

Toisena erityiskysymyksenä otan puheeksi keskustelupiirit. Niiden olemassaolo on sinänsä erittäin hyvä asia, koska ne antavat mahdollisuuden ajatusten vaihtoon ja tutkimusten kritiikkiin korkeakoulun sisällä. Keskustelupiirit olisi kuitenkin pystyttävä pitämään riittävän laajoina ja avoimin, koska muussa tapauksessa saattaa olla vaarana keskustelupiirin liiallinen kiinteys, joka johtaa ulkopuolisten yleisesti hyväksytyjen ajatusten järjestelmälliseen torjuntaan. On aiheellista varoa, ettei liiallista eristäytymistä pääse tapahtumaan. Jos nimittäin tutkimukset ja opinnäytteet tehdään ja arvostellaan liian suppeassa piirissä huomiomatta yleisiä kehityssuuntauksia, voi opinnäytteiden tason ylläpitäminen ja ns. monitieteisyyden saavuttaminen tuottaa vaikeuksia.

Aivan lopuksi haluan kiinnittää huomiota siihen, että suomalaisten liiketaloustieteellisten opinnäytteiden julkisuudessa tapahtuva kriittinen arviointi on aivan liian vähäistä.

Tutkimuksen tekoon liittyvät yleiset kysymykset ovat erittäin vaikeita. Tästä syystä niihin on jatkuvasti kiinnitettävä huomiota, jotta liiketaloustieteellisen jälkikasvun taso turvattaisiin, kuten monissa yhteyksissä on todettu. Riittävän laaja yleinen keskustelu on varmasti eräs ratkaisevan tärkeä tekijä tässä asiassa. Toivon tämän puheenvuoroni edistävän tämän keskustelun syntymistä ja ylläpitämistä.

⁴ Huomautettakoon tässä yhteydessä yleisellä tasolla, että pelkästään kotimaisiin lähteisiin pitäytyvää aikaisempien tutkimusten seurantaa on pidettävä täysin riittämättömänä.